

ROBOTTER KOMMER TIL KORT I OMSORGSARBEJDE

Sociale omsorgsrobotter vinder indpas i ældreplejen, hvor de blandt andet skal modarbejde ensomhed og demens. Men robotterne kan ikke gøre det ud for mennesker, og forskere er derfor skeptiske over for kommunernes tendens til at erstatte 'varme hænder' med robotter i omsorgssektoren.

Af MATHILDE WEIRSØE

Gertrud på 89 er dement og bor på plejehjem, og hun har siddet og nusset og talt til den lille hvide plyssede robot-babysæl Paro. Gertrud er ikke den eneste plejhjemsbeboer, der får besøg af robotsælen Paro. Faktisk er der købt stort ind af robotsæler til de danske plejehjem. Håbet er, at de kan afhjælpe de ældres ensomhed, som personalet på plejehjemmet ikke har tid til at tage sig af. Men virker det? Kan en robotsæl virkelig gøre det ud for menneskelig omsorg?

”Ja, for nogle ældre virker det. Men andre føler sig intimiderede og umyndiggjorte af sælen. En ældre mand på samme plejehjem blev rasende, fordi han følte, at personalet så ned på ham, når de gav ham et tøjdyr. Problemet er, at vi prøver at erstatte en omsorgsrelation, der før er blevet varetaget af mennesker, med en robot. For nogle er det ok, for andre dur det slet ikke,” siger Cathrine Hasse, der er antropolog og professor i fremtidsteknologi og læring på DPU, Aarhus Universitet.

Hun påpeger, at der er et etisk spørgsmål forbundet med at udlevere sådan en robotsæl til demente.

»Robotter kan ikke erstatte mennesker i sociale relationer, og det kommer de aldrig til at kunne. De kan tage delopgaver på sig, men der hvor relationen betyder noget – i interaktionen – går det galt.«

Cathrine Hasse

»Nogle demente tror, at sælen er levende. Det betyder også, at hvis den løber tør for batteri, kan de tro, at den er død, og så bliver de ulykkelige. Det er et etisk dilemma, kommunerne og de professionelle er nødt til at forholde sig til.»

Mange kommuner har allerede erstattet mennesker med robotter i det fysiske plejearbejde, fx til støvsugning, bad og bleskift. Det nye er, ifølge Cathrine Hasse, at vi ser en tendens til, at man også indfører såkaldte sociale robotter i ældre- og omsorgsplejen.

»De skal erstatte den menneskelige relation i omsorgsarbejdet. Dvs. den emotionelle kontakt, som opstår, når en sosu-medarbejder fx tager sig tid til at tale med den ældre og holder hende i hånden,» siger hun.

Kan ikke erstatte mennesker

Når kommunerne lige nu i stor stil indkøber robotter, der skal hjælpe personalet med den personlige pleje såvel som med den emotionelle omsorg for de ældre, skyldes det manglen på de såkaldte 'varme hænder.' Om ti år vil der være over 200.000 flere +65-årige end i dag. Med andre ord: Presset på sundhedsydelser og kommunal hjælp bliver enormt i de kommende år.

Problemet ved den udvikling er ifølge Cathrine Hasse, at robotproducenterne, der nu forsøger at producere sociale omsorgsrobotter, ikke har fået omsat den kompleksitet og diversitet, der kendetegner relationer mellem mennesker, til robotten.

»Robotter kan ikke erstatte mennesker i sociale relationer, og det kommer de aldrig til at kunne. De kan tage delopgaver på sig, men der hvor relationen betyder noget – i interaktionen – går det galt,» siger hun og understreger i øvrigt væsentligheden af, at teknologien styres af fagligt kompetente personer. Men de kompetencer har plejehjemspersonalet ikke nødvendigvis.

»De er også forsøgspersoner. Introduktionen af robotter i ældreplejen pålægger plejepersonalet nye opgaver, der forudsætter en række kompetencer. Det kræver blandt andet uddannelse i teknologiforståelse. Men den uddannelse tilbyder vi dem ikke pt.,» siger Cathrine Hasse, der i forskningsprojektet *Technucation* netop undersøgte, hvordan man kan styrke lærer- og sygeplejerskestuderendes teknologiforståelse.

Fra Korea til Aarhus

Alligevel møder de professionelle i omsorgssektoren flere og flere robotter i deres arbejde. Også robotter, der oprindeligt er produceret med et helt andet formål.

For nogle år siden overbeviste KIST (Korean Institute of Technology) Aarhus Kommune om, at robotten Silbot, der er udviklet i Sydkorea og blev brugt til at lære skoleelever engelsk, kunne bruges i et ældrecenter til at forebygge og modvirke demens. Det skulle ske gennem et såkaldt brain fitness program, hvor de ældre skulle løse opgaver på iPads.

Men hvordan ender en robot, der er udviklet til skoleelever i Korea, på et plejehjem i Aarhus? Det gjorde den, fordi en kommunalchef fra Aarhus Kommune under et besøg i Sydkorea så sig varm på robotten og lod sig overbevise af producenten om, at den også kunne bruges til at træne hukommelse og koncentration hos ældre og demente. Det fortæller Lasse Blond, der har skrevet ph.d.-afhandling på Aarhus Universitet om introduktionen af robotten Silbot i en dansk kontekst, nemlig på Vikærgården og DemensCentrum i Aarhus. Han forklarer, at teknologien såvel som de professionelle arbejde har antaget nye former undervejs.

»Ergoterapeuterne adapterer hele tiden teknologien til praksis og gør den brugbar. På den måde tilpasser de teknologien til den kontekst, hvor den skal bruges. I starten var

SOCIALE ROBOTTER

PARO er en plys-robotsæl, som skal interagere med mennesker på en sådan måde, at de bliver følelsesmæssigt knyttet til den. Den betegnes som en interaktiv terapeutisk robot, som har indbyggede computere, der 'lærer' med tiden. Disse computere er forbundet med en række sensorer overalt på kroppen. Sensorerne bruger Paro til at se, høre, føle og genkende stimuli og miljøer. Den har i flere år været udbredt på danske plejehjem og bruges særligt i forhold til demente. Paro skal virke afslappende og motiverende og forbedre sociale evner hos de demente. Derudover skal den forbedre kontakten mellem de demente og plejepersonalet.

SILBOT er oprindeligt udviklet af KIST (Korean Institute of Technology) til koreanske skoleelever, der skal have fjernundervisning i engelsk. Men robotten har fundet vej til Aarhus Kommune, hvor man på et ældrecenter bruger den til at træne koncentration og hukommelse hos demente borgere.

der en villighed blandt de professionelle til at tilpasse sig den nye teknologi. Men efter et stykke tid opstod der sund faglig skepsis, for der er noget, robotten ikke kan i praksis. Så trækker de professionelle på deres erfaringer og justerer på robotten. Den ergoterapeut, der finder ud af, at kodningen ikke passer til praksis, går ind og ændrer koden og gør på den måde noget ved teknologien. Robotten gør samtidig noget ved de professionelles selvforståelse og arbejdsmetoder. Så forandringen går begge veje,” fortæller Lasse Blond og tilføjer, at de professionelle føler sig kreativt udfordret. De har taget udfordringen på sig og har improviseret undervejs.

Motivation og humør stiger

Men hvad med de ældre og demente? Gør robotten Silbot en forskel for dem og deres demens? Producenten påstod at have undersøgt det med et positivt udfald. Men de artikler, der dokumenterede det, blev kun publiceret på koreansk og er aldrig oversat til engelsk. På DemensCentrum Aarhus hæfter personalet sig ved, at de demente bliver motiverede af robotten, og at humøret stiger. Og det er jo umiddelbart succesfaktorer, der er til at tage og føle på.

”De ældre er meget positive, og nogle af dem finder det spændende blot at skulle lære at bruge den iPad, der er tilknyttet. Der er også markant forbedret sproglighed hos mange af dem. Det ser man som positive resultater, men der er ikke foretaget videnskabelige undersøgelser af, hvorvidt brain fitness med Silbot har modvirket udviklingen af demens,” siger Lasse Blond.

I Finland var to finske læger med dobbelt-doktorgrader fra starten skeptiske over for at bruge robotten i forhold demente. Lægerne afviste koreanernes resultater, og finnerne blev i samråd med KIST i stedet enige om at teste Silbots evne til at skabe adspredelse blandt ældre og demente i Helsinki Kommune. Konklusionen blev, at robotten var en meget dyr form for adspredelse.

Teknologi forandrer

Cathrine Hasse forklarer, at når man opstiller kriterier for, hvad teknologier skal kunne, så skal de enten gøre tingene mere effektivt, eller også skal de gøre noget godt for mennesker. Det sidste kriterium levede Silbot i og for sig op til hos de demente i Aarhus. De blev glade.

Lasse Blond hælder mest til den forklaring, at effekten – forandringen i sindstilstand – opstod, fordi der skete noget nyt i de gamle hverdagstrummer. Det flugter med en

»Alle parter kommer forandrede ud af interaktion med robotter – både mennesker og teknologi.«

Lasse Blond

pointe, som begge forskere bøjer i neon: Teknologien forandrer altid det, den bryder ind i.

”Alle parter kommer forandrede ud af interaktion med robotter – både mennesker og teknologi,” fastslår Lasse Blond.

Cathrine Hasse tilføjer, at når vi forsøger at bygge sociale robotter som Paro og Silbot, der skal erstatte mennesker i omsorgsarbejdet, så gør det, uagtet om eksperimentet lykkes eller ej, noget ved menneske-robotrelationen og ved menneske-menneske-relationen – i dette tilfælde relationen mellem personalet og de demente.

”Det er vi nødt til at forholde os til, inden vi overhovedet introducerer sociale robotter i en hvilken som helst kontekst,” siger hun.

Grænser for teknologi

Begge forskere tager afstand fra den forskning og industri, der søger at styrke kunstig intelligens, og som især vinder frem i USA for tiden. I stedet mener de, at robotteknologien skal løfte menneskets evne til at udføre sit job, så det menneskelige arbejde bliver stærkere og bedre.

”Robotten kan ikke så meget i sig selv, men sammen med et menneske – fx en ergoterapeut eller en sygeplejerske – kan den meget. Man kan tale om en gensidig afhængighed mellem mennesker og robotter. Men robotten bliver først social, når den bliver en del af den sociale praksis. Den bliver menneskeliggjort af mennesker, de professionelle, der forklarer dens opførsel og hjælper den i gang og justerer den,” fortæller Lasse Blond.

Cathrine Hasse ser også et potentiale i at styrke samarbejdet mellem mennesker og robotter, så længe det sker med en god portion fornuft og på menneskers præmisser.

”Robotter kan og skal ikke blive ligesom mennesker, men det er klart, at vi skal arbejde på at skabe bedre teknologi til omsorgssektoren, for de mennesker, der arbejder der,

kan ikke løfte opgaven alene, simpelthen fordi de ikke har hænder nok. Slet ikke i fremtiden. Men vi skal have styr på, hvad teknologien kan, og hvad mennesker kan. Det er ikke det samme. Teknologien kan noget godt. Bestemt. Når det nogle steder går galt, fx med datafejl i politirapporteringer, og når der er data-læk fra sundhedsplatformen, så er det, fordi man tror, at teknologien tænker ligesom mennesker,” siger Cathrine Hasse.

Hun argumenterer for, at den humanistiske forskning er yderst relevant i udviklingen af robotteknologi, så vi kan blive skarpere på, hvad teknologien kan bruges til i fx pleje- og omsorgssektoren. Hendes pointe er, at vi skal se på praksis, før vi ser på teknologien, og ikke gøre som ingeniørerne, som hun kritiserer for at starte den anden vej rundt: ”Vi har noget smart teknologi, hvad kan vi med den?”

”Vi mennesker tror, at teknologien kan alt i fremtiden, men jeg tror, vi skal erkende, at der er grænser for, hvad teknologier kan, ligesom der er grænser for, hvor længe mennesker kan leve, og hvor langt vi kan rejse i rummet. Der er grænser, der bremser os. Og på samme måde er der grænser, der bremser teknologien.” ■

Læs mere:

Lasse Blond: Dances with Robots: Understanding social robots in practice: Ph.d.-projektet kan hentes på [dask.dk](https://dask.dk/underphd/) under PhD's.

Cathrine Hasse: Posthumanist Learning. Routledge. Udkommer februar 2020.

REELER (Responsible and Ethical Learning with Robotics): www.reeeler.eu

LASSE BLOND er tidligere ph.d.-studerende ved institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet og forskningsassistent ved IT-Universitetet. Hans ph.d.-afhandling handler om brugen af den sociale robot Silbot i ældreplejen. Han er fra efteråret 2019 postdoc på University of California, Berkeley.

CATHRINE HASSE er professor i fremtidsteknologi og læring på DPU, Aarhus Universitet, og har senest forsket i AI og robotteknik i en række europæiske lande. Hun er koordinator for EU-projektet REELER og underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk antropologi.